

РОЗДІЛ 5. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ
І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКАМЕХАНІЗМИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ: РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР
MECHANISMS OF INVESTMENT PROVIDING
OF FUNCTIONING OF AGRARIAN BUSINESS: REGIONAL MEASURING

У статті розглянуто сучасний стан інвестиційного забезпечення аграрного бізнесу на регіональному рівні. Проаналізовано показники динаміки обсягу капітальних та прямих іноземних інвестицій за видами економічної діяльності України протягом 2010–2014 років. Запропоновано заходи щодо активізації інвестиційного забезпечення діяльності регіонального аграрного бізнесу.

Ключові слова: агробізнес, прямі іноземні інвестиції, капітальні інвестиції, інвестування, матеріально-технічна база.

В статье рассмотрено современное состояние инвестиционного обеспечения аграрного бизнеса на региональном уровне. Проанализированы показатели динамики объема капитальных и прямых иностранных инвестиций за видами экономической деятельности Украины в течение 2010–2014 годов.

Предложены мероприятия относительно активизации инвестиционного обеспечения деятельности регионального аграрного бизнеса.

Ключевые слова: агробизнес, прямые иностранные инвестиции, капитальные инвестиции, инвестирования, материально-техническая база.

In the article the modern state of the investment providing of agrarian business is considered at regional level. The indexes of dynamics of volume of capital and direct foreign investments are analyzed after the types of economic activity of Ukraine during 2010–2014. Measures are offered in relation to activation of the investment providing of activity of regional agrarian business.

Key words: agribusiness, direct foreign investments, capital investments, investing, material and technical base.

УДК 631.164.23:330.142.211

Ужва А.М.

к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

Постановка проблеми. У ринковій економіці сукупність відносин і зв'язків галузей агропромислового комплексу становить систему агробізнесу. Р. Слав'юк відзначає, що агробізнес є безальтернативною частиною загальної концепції ринкової економічної системи, в основі якої як об'єктивна необхідність закладена постійна конкурентна боротьба за споживача товару, виробленого в підприємницькій сфері діяльності. Він стверджує, що агробізнес – це справа, організована та оформлена юридично одним чи декількома власниками у сфері виробництва сільськогосподарської продукції, її переробки, реалізації, а також у сфері агросервісного обслуговування процесу виробництва з метою отримання прибутку [8, с. 48].

Агробізнес є вагомим складовим економіки сільського господарства, особливо на регіональному рівні. Регіональний вимір аналізу сталого розвитку господарств завжди мав велике значення, оскільки діяльність сільськогосподарських підприємств усіх форм власності України неоднорідна, диференційована за природно-кліматичними, транспортними, господарськими, інфраструктурними та іншими умовами.

Одним із дієвих механізмів розвитку агробізнесу є активізація інвестиційного процесу забезпечення функціонування підприємств як економічних систем. В умовах сьогодення від ефективності інвестиційної політики української держави залежать стан виробництва, технічний рівень осно-

вних засобів господарств, підвищення якості та конкурентоспроможності продукції, розв'язання соціальних і екологічних проблем. В умовах інтеграційних процесів ефективно функціонування регіонального аграрного бізнесу забезпечується на засадах інвестиційно-інноваційної моделі його розвитку.

Національні інвестори віддають перевагу об'єктам середньострокових або короткострокових вкладень. На наш погляд, інвестування агробізнесу виступає як закономірний процес прогресивного розвитку продуктивних сил сільського господарства, здійснюваний шляхом вкладень майнових і немайнових цінностей у найбільш ефективні виробничі засоби, агропромислові технології, організацію виробництва, професійний розвиток працівників, що забезпечує стабільний розвиток аграрної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми інвестиційного забезпечення діяльності аграрних підприємств завжди знаходилися у центрі уваги відомих вчених-економістів. Так, питання сутності і класифікації інвестицій, інвестиційної привабливості аграрної галузі, методики планування та прогнозування обсягів інвестицій, механізмів управління та регулювання ними висвітлювалися В. Гейцем, Б. Губським, М. Кисілем [2, с. 40; 3, с. 85; 4]. Теоретико-методичним та практичним аспектам формування ефективного інвестиційного забезпечення аграрної сфери при-

свячені дослідження таких вчених, як О. Гаврилюк, М. Дем'яненко, С. Захарін та інших [1, с. 64; 5, с. 11; 6, с. 45]. У працях О. Мирончук зображено механізми інвестиційного забезпечення аграрної сфери в контексті національної антикризової політики [7, с. 67]. Проте ґрунтовних досліджень потребує визначення методів та механізмів залучення інвестицій у діяльність аграрних підприємств на рівні регіонів України, розробка дієвих заходів щодо вдосконалення інвестиційного забезпечення функціонування агробізнесу в цілому.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування теоретичних засад та розробка практичних рекомендацій щодо інвестиційного забезпечення функціонування регіонального агробізнесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічний розвиток аграрного бізнесу регіонів України залежить від величини і ефективності використання інвестиційного забезпечення. У сукупності заходів ефективного розвитку господарств вагоме місце займає їх інвестиційний потенціал та досягнення економічної стійкості. Це пов'язано із необхідністю впровадження інновацій у виробничі процеси, модернізації техніки, удосконалення операційної та інших видів діяльності. Інвестиційний потенціал регіону визначає його можливості забезпечити максимальні темпи зростання виробництва матеріальних і нематеріальних благ у відповідності до потреб ринку на основі залучення інвестиційних ресурсів та їх ефективного використання з урахуванням природних, економічних факторів. Багато сільськогосподарських підприємств не мають можливості скористатися традиційними джерелами фінансування капітальних вкладень. Крім того, обмеженим залишається фінансування, здійснюване за рахунок коштів бюджетів всіх рівнів.

На регіональному рівні у процесі ведення агробізнесу виникають труднощі із залученням кредитів та позик, наявністю великої кількості посередників у процесі реалізації готової продукції, недостатнім моніторингом кон'юнктури продовольчого ринку, слабкою організацією сільських громад та сільських територій у цілому. Особливості сучасного етапу розвитку сільського господарства зумовлюють істотну специфіку інвестиційної діяльності. В умовах трансформаційних процесів реалізація загальних закономірностей інвестиційної діяльності значно модифікувалася.

Формування комплексної системи функціонування сільськогосподарських підприємств пов'язане із вирішенням проблеми матеріально-технічної бази, використанням досягнень науково-технічного прогресу і формами господарювання [7, с. 65]. Через зростання цін на матеріально-технічні ресурси та енергоносії і водночас знецінення сільськогосподарської продукції товаровироб-

ник втратив можливість купувати не лише нову машинно-технічну продукцію, а й запасні частини. Для більшості господарств регіону придбання нової техніки або модернізація наявного обладнання лишаються практично нездійсненими. У результаті усе більше навантаження лягає на парк старого обладнання, кількість якого скорочується, що призводить до спаду продуктивності. Без розв'язання проблеми інвестиційного забезпечення аграрних підприємств стають досить примарними перспективи оновлення матеріально-технічної бази, підвищення ефективності господарської діяльності, створення конкурентоспроможного сільськогосподарського виробництва, просування вітчизняної продукції на світові ринки і, як наслідок, соціально-економічний розвиток аграрного бізнесу. Інвестиційна стратегія розвитку України має бути планомірно спрямована у аграрний бізнес, продуктивне функціонування якого забезпечує продовольчу безпеку країни, ефективний розвиток переробних галузей, машинобудування для АПК тощо. Механізм інвестиційної діяльності у аграрному бізнесі включає:

- оподаткування;
- фінансову, цінову, амортизаційну політику;
- фінансову допомогу;
- державні норми і стандарти;
- регулювання участі інвесторів у приватизації; планування і проектування інвестиційних заходів;
- експертизу і контроль бізнес-планів та інвестиційних проектів;
- лізинг та інші види й форми оренди матеріально-технічних засобів.

У державній політиці щодо заохочення інвестицій в економіку України при визначенні пріоритетності вкладень аграрному сектору приділяється значна увага. Однак, враховуючи специфіку сільськогосподарського виробництва, яка обумовлює сезонність використання ресурсів і грошових надходжень, та відносно повільний оборот капіталу, що впливає на зниження доходності, необхідно рахуватися з тим, що ця галузь буде притягувати капітали та інвестиції в меншій мірі, ніж інші сфери господарства. До того ж продукція вітчизняного сільського господарства та його переробки не має вільного і широкого доступу на світовий ринок [6, с. 44]. Це пояснюється, в першу чергу, насиченістю і гострою конкуренцією на аграрних ринках Заходу та їх сильною митною захищеністю, невіршеністю проблем з вступу країни до СОТ. Основним показником ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств всіх форм власності є показник наявності матеріально-технічної бази (див. табл. 1).

Наведена інформація свідчить, що в середньому за 2010–2014 роки серед регіонів України найбільшу питому вагу в структурі наявності

тракторів займають Вінницька, Кіровоградська, Одеська, Полтавська та Харківська області; зернозбиральних та кукуруддозбиральних комбайнів – Вінницька, Дніпропетровська, Одеська; бурякозбиральних машин – Вінницька, Полтавська, Харківська. Найменшу частку у структурі наявності всіх видів техніки займає Закарпатська область.

З метою поживлення ведення агробізнесу необхідно значні обсяги інвестицій. Інвестиційний процес у аграрному бізнесі суттєво стримують обмеженість бюджетних коштів та відсутність достатніх власних нагромаджень сільськогосподарських товаровиробників. Специфіка сучасної інвестиційної діяльності в сільському господарстві полягає в зміні механізму її реалізації, заміні централізованого розподілу інвестиційних ресурсів ринковими формами інвестування. Динамічний розвиток інвестиційної діяльності в сільському господарстві є одним із найважливіших індика-

торів добробуту, який визначає зміну сукупного попиту та, у перспективі, обсягу виробленого продукту та рівня зайнятості. Будучи найважливішим фактором стабілізації в сільському господарстві та макроекономічної рівноваги, інвестиційна діяльність, у свою чергу, є складним процесом, що залежить від комплексу різних чинників. Важливим завданням залишається збільшення довгострокового інвестування.

Фінансування капітальних інвестицій за рахунок короткострокових ресурсів здійснює негативний вплив на ліквідність підприємства і помітно знижує його стабільність. У сучасних умовах вони є найважливішим засобом забезпечення умов ринкової економіки, структурних зрушень у народному господарстві, забезпечення інноваційної моделі розвитку, підвищення якісних показників господарської діяльності на мікро- і макрорівнях.

Таблиця 1

Наявність та структура техніки у сільськогосподарських підприємствах в розрізі регіонів України в середньому за 2010–2014 роки

Показники	Сільськогосподарська техніка							
	Трактори		Зерно-збиральні комбайни		Кукурудзо-збиральні комбайни		Буряко-збиральні машини	
	штук	%	штук	%	штук	%	штук	%
Автономна Республіка Крим	4 150	2,9	780	2,5	19	0,9	–	–
Вінницька	9 820	6,8	2 007	6,5	201	9,3	546	15,7
Волинська	2 820	1,9	775	2,5	13	0,6	85	2,4
Дніпропетровська	10 080	6,9	2 138	6,9	154	7,2	145	4,2
Донецька	6 880	4,7	1 409	4,5	100	4,6	17	0,5
Житомирська	3 920	2,7	1 027	3,3	26	1,2	88	2,5
Закарпатська	580	0,4	129	0,4	18	0,8	–	–
Запорізька	8 320	5,7	1 968	6,4	111	5,1	24	0,7
Івано-Франківська	1 420	0,9	316	1,0	14	0,6	23	0,6
Київська	8 240	5,7	1 560	5,0	106	5,0	327	9,4
Кіровоградська	8 940	6,2	2 018	6,5	166	7,7	312	8,9
Луганська	5 000	3,4	1 144	3,7	99	4,6	4	0,1
Львівська	2 540	1,8	706	2,3	10	0,5	61	1,8
Миколаївська	6 460	4,5	1 329	4,3	86	4,0	57	1,6
Одеська	9 760	6,7	2 162	6,9	292	13,5	73	2,1
Полтавська	10 420	7,2	1 941	6,3	142	6,6	388	11,1
Рівненська	2 160	1,5	576	1,9	21	0,9	49	1,4
Сумська	5 160	3,6	1 075	3,5	52	2,4	154	4,4
Тернопільська	3 080	2,2	742	2,4	20	0,9	138	3,9
Харківська	8 760	6,0	1 843	6,0	118	5,5	389	11,4
Херсонська	5 620	3,9	1 033	3,3	54	2,5	4	0,1
Хмельницька	5 060	3,5	1 229	3,9	54	2,5	197	5,7
Черкаська	7 240	4,9	1 330	4,3	163	7,5	237	6,8
Чернівецька	1 220	0,8	204	0,7	30	1,4	33	0,9
Чернігівська	5 960	4,2	1 288	4,2	72	3,3	130	3,7
м. Київ	1 120	0,8	216	0,7	18	0,9	3	0,1
м. Севастополь	3 00	0,2	28	0,1	–	–	–	–
Україна	145 030	100,0	30 973	100,0	2 159	100,0	3 484	100,0

Джерело: побудовано автором на основі [9]

Стратегія посилення інвестиційної привабливості аграрного бізнесу можлива на основі активізації розробок та фінансування з допомогою інвестицій нових проектів, що мають соціально-економічне значення для подальшого розвитку аграрних галузей регіонів. Аналізуючи потенційні джерела інвестування в агробізнес, виділимо інвестиції зовнішні або іноземні і внутрішні або капітальні. Аналіз інвестиційних процесів у сільському господарстві включає оцінку обсягу інвестицій за видами економічної діяльності (див. табл. 2).

Інформація табл. 2 свідчить, що загальний обсяг капітальних інвестицій в 2014 році порівняно з 2010 роком збільшився за всіма видами діяльності на 16,1%. При цьому найбільше зростання відбулося саме в сільське, лісове та рибне господарство, а саме на 62,5%. Проте якщо порівнювати показники 2014 року з показниками 2013 року, то

можемо відмітити, що спостерігається тенденція до поступового скорочення обсягу капітальних інвестицій за видами економічної діяльності на 18,1%.

Важливим джерелом залучення інвестицій у аграрний бізнес є іноземний капітал. Механізм регулювання іноземного інвестування в аграрну сферу економіки регіонів повинен включати елементи створення сприятливого інвестиційного клімату: забезпечення іноземних інвесторів повною та об'єктивною інформацією про інвестиційну ситуацію в Україні; формування цілісної організаційної структури по залученню іноземних інвестицій; роз'яснення населенню необхідності залучення іноземних інвесторів в економіку регіону; обґрунтування оптимальних форм іноземного інвестування (див. табл. 3).

Проаналізувавши динаміку надходження прямих іноземних інвестицій в економіку України за

Таблиця 2

Динаміка обсягу капітальних інвестицій за видами економічної діяльності України протягом 2010–2014 років, млн грн

Показники	Роки					2014р. в % до 2010 р.	2014р. в % до 2013 р.
	2010	2011	2012	2013	2014		
Сільське, лісове та рибне господарство,	11 568	17 039	19 411	19 059	18 796	162,5	98,6
у тому числі сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг	11 311	16 703	19 086	18 640	18 388	162,5	98,6
Промисловість	56 725	89 146	103 472	105 594	86 242	152,0	81,7
Будівництво	32 790	34 855	44 895	46 318	36 057	109,9	77,8
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт авто-транспортних засобів	18 868	24 390	24 801	22 379	20 716	109,8	92,6
Транспорт, поштова діяльність	19 592	25 977	32 808	18 833	15 948	81,4	84,7
Тимчасове розміщення й організація харчування	1 671	2 225	2 856	2 477	1 482	88,7	59,8
Інші види економічної діяльності	47 847	66 300	65 449	53 068	40 179	83,9	75,7
Всього	189 061	259 932	293 692	267 728	219 420	116,1	81,9

Джерело: побудовано автором на основі [9]

Таблиця 3

Динаміка прямих іноземних інвестицій в економіку України за видами економічної діяльності протягом 2010–2014 років, млн дол. США

Показники	Роки					2014 р. у % до 2010 р.	2014 р. у % до 2013 р.
	2010	2011	2012	2013	2014		
Сільське, лісове та рибне господарство	680,4	730,7	736,3	728,8	776,9	114,2	106,6
Промисловість	13 212,2	13 747,7	15 019,1	17 174,8	18 067,5	136,7	105,2
Будівництво	1 272,4	1 332,9	1 231,0	1 459,2	1 580,0	124,2	108,3
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт авто-транспортних засобів	4 381,3	4 723,5	5 401,3	6 140,0	6 829,3	155,9	111,2
Транспорт, пошта	993,0	1 096,0	1 145,4	1 506,3	1 535,3	154,6	101,9
Тимчасове розміщення й організація харчування	489,4	505,3	721,1	822,1	446,5	91,2	54,3
Інші види економічної діяльності	19 024,3	22 669,9	26 079,7	27 465,6	27 820,9	146,2	101,3
Всього	40 053,0	44 806,0	50 333,9	55 296,8	57 056,4	142,5	103,2

Джерело: побудовано автором на основі [10]

видами економічної діяльності протягом 2010–2014 років, слід відмітити, що прослідковується тенденція до їх щорічного зростання. Так, у сільське, лісове та рибне господарство сума прямих іноземних інвестицій зросла на 14,2%, в промисловість – 36,7%, будівництво – 24,2%. Лише на тимчасове розміщення й організацію харчування обсяги інвестицій зменшились на 8,8%.

Одним з основних напрямів активізації інвестиційного забезпечення в регіональному аграрному бізнесі є створення такого механізму, який забезпечить структурну перебудову аграрної сфери на інноваційній основі, підтримку і захист вітчизняних товаровиробників, сприятиме зростанню їх конкурентоспроможності. У зв'язку із цим до основних завдань ефективного інвестиційного розвитку аграрної сфери регіонів належать:

- обґрунтування нових результативних та економічно доцільних підходів, форм і методів щодо управління інвестиціями на державному, і особливо на регіональному рівнях;
- формування інфраструктури фондового та фінансового ринків;
- вироблення форм взаємовигідного співробітництва регіональної адміністрації, інвесторів і підприємств з метою створення єдиного організаційно економічного механізму управління інвестиціями.

Висновки з проведеного дослідження. Проблема інвестиційного забезпечення аграрного бізнесу на рівні регіонів вирішуватиметься лише на системній основі. З цією метою необхідно активізувати всі складові регіонального інвестиційного механізму, що має бути спрямовано на: створення спеціальних фінансово-кредитних установ з обслуговування підприємств агропромислового комплексу; розширення мережі комерційних банківських структур, максимально наближених до товаровиробників; розвиток аграрного фінансового консалтингу; формування за участю національного і комерційних банків агропромислово-фінансових груп, які б об'єднували в єдину господарську систему товаровиробників сільськогосподарської продукції, підприємства з її переробки та структури із зберігання й реалізації готової продукції. На регіональному рівні становлення інвестиційного простору здійснюється в дуже невизначених умовах, а саме:

- межі результативності законодавчої й виконавчої влади в управлінні регіональним розвитком поки що невеликі;
- відсутнє прогнозування ймовірних наслідків розвитку ринкових перетворень;
- доступ до джерел інвестиційного капіталу серйозно обмежений, а самі джерела є незначними;
- основні інвестиційні умови для інвесторів у доступній для огляду перспективі досить примарні;

- відсутні ефективні концепції подолання негативних наслідків ретроспективних процесів;
- будь-який інвестиційний проект в українську економіку пов'язаний із ризиком і передбачає компроміс між різними інвестиційними цілями;
- постійно порушується галузевий баланс України і баланс інтересів інвесторів.

Таким чином, загальна стратегія інвестування агробізнесу включає три основні напрями:

- 1) визначення першочергових видів та обсягів інвестиційної виробничої діяльності в аграрній сфері регіонів;
- 2) забезпечення вітчизняного виробництва та поставок сільському господарству тракторів, сільськогосподарських машин, знарядь, мінеральних добрив, хімічних засобів захисту рослин, паливно-мастильних матеріалів та інших матеріальних ресурсів;
- 3) формування системи інноваційного забезпечення розвитку визначених напрямів сільськогосподарської машинобудівної, хімічної, переробної промисловості та галузей, пов'язаних з діяльністю агропромислового комплексу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гаврилюк О. Інвестування в агросектор: ідентифікація та напрями усунення перешкод / О. Гаврилюк // Економіка АПК. – 2009. – № 6. – С. 63–68.
2. Геєць В. Від екзогенно залежної до ендогенно орієнтованої стратегії розвитку економіки / В. Геєць, М. Скрипниченко // Економіка і прогнозування. – 2003. – № 1. – С. 34–46.
3. Губський Б. Інвестиційні процеси в глобальному середовищі / Б. Губський. – К. : Наукова думка, 1998. – 125 с.
4. Кисіль М. Стратегічні напрями інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства / М. Кисіль [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua>.
5. Дем'яненко М. Кредитування сільськогосподарських підприємств: теорія і практики / М. Дем'яненко // Облік і фінанси АПК. – 2011. – № 7. – С. 9–19.
6. Захарін С. Інвестиційне забезпечення відтворення основних фондів / С. Захарін // Економіка України. – 2007. – № 5. – С. 43–51.
7. Мирончук О. Механізми залучення інвестицій в аграрну сферу в контексті національної антикризової політики / О. Мирончук // Агросвіт. – 2012. – № 24. – С. 66–68.
8. Слав'юк Р. Асоційовані форми аграрного бізнесу: особливості утворення, практика функціонування, перспективи регулювання : [монографія] / Р. Слав'юк. – Луцьк : Ред-вид. відд. «Вежа» Вол. Держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. – 321 с.
9. Статистичний бюлетень / за ред. О. Вишневської [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ1_u.html.
10. Статистичний щорічник України за 2014 рік / за ред. О. Вишневської // Державна служба статистики України. – К., 2015. – 579 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://agroua.net/statistics>.